

I storbynattens skjød.

Natten er så mye mer enn bare en mørkere utgave av dagen.

Foto: iSTOCKPHOTO/GETTY IMAGES

Samfunnsutviklingen generelt og teknologiske fremskritt spesielt har gjort at mennesket har kunnet fylle natten med nytt innhold.

FREDRIK GIERTSEN
Skribent og litteraturviter

Mørkets tiltrekning. Solens gang over himmelen er et perfekt bilde på livets faser, slik vi – som fremdeles har våre sanser i behold og dermed metaforisk sett befinner oss badet i lys – beveger oss fra fødsel til den visse død. Det er derfor ikke til å forundres over at nattens mørke så tett forbindes med nettopp døden og det som kan fremskynde den, som alskens sykdommer og fare.

Men samfunnsutviklingen generelt (skiftarbeid og underholdningstilbud) og teknologiske fremskritt spesielt (belysning) har gjort at mennesket har kunnet fylle natten med nytt innhold. Det er ikke lenger bare *the mad, the bad and the sad* som lusker rundt etter offisiell leggetid, samtidig som det ikke er til å legge skjul på at mørket i seg selv innehar en egen tiltrekningskraft, om det så er i form av det ukjente, det truende eller til og med døden selv.

Ord i natten. Nattevandrerne har sin egen historie som heldigvis er blitt behørig gjenfortalt i litteraturen, og intet sted er vel bedre å lete enn i verdens første moderne storby, London. I sin bok «Nightwalking» (2015) går Matthew Beaumont gjennom denne metropolens rike nattlige litteraturhistorie, fra Geoffrey Chaucer og William Shakespeare via William Blake til Thomas De Quincey og Charles Dickens.

Det storbynatten opprinnelig hadde å tilby, var en marginal, ofte kriminell tilværelse, men mange forfattere har gjerne vært utstyrt med en kombinasjon av personlig fascinasjon og profesjonell nysgjerrighet som gjør at de på død og liv må oppsøke disse skyggesidene. Mørket bærer jo på så mange lokkende hemmeligheter.

«The mad and the bad»

I storby- nattens skjød. ☹

I motsetning til andre som kan ha sitt ærend ute om natten, definerer Beaumont nattevandrerne som de hvis uforutsigbare bevegelser er å regne som et kall. «Nattevandrerens ambisjon er å miste og så gjenfinne seg selv i bynattens labyrint», skriver han. «Som Thomas De Quincey [‘Confessions of an English Opium-Eater’ i 1821] opplever han byen som en form for fantasmagori*. I de dunkle rom oppsøker han grensene for sin egen subjektivitet, og slik er enhver nattlig vandring å anse som en fuge eller en psykogen flukt: På én og samme tid en unnsliplig fra selvet og et stup ned i dets dyp.»

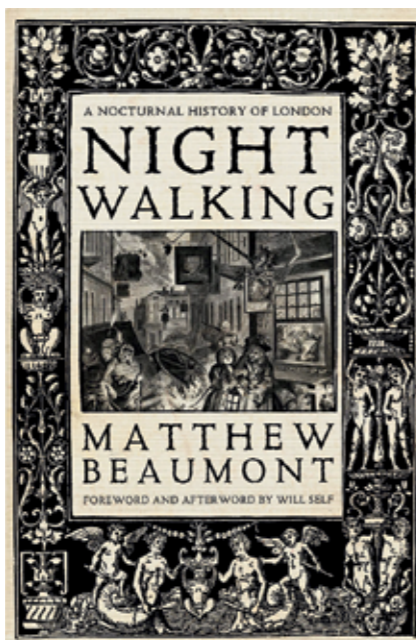
Mange vil nok her tenke på Robert Louis Stevensons «Dr. Jekyll og Mr. Hyde» (1886), Oscar Wildes «Bildet av Dorian Gray» (1891) og Bram Stokers «Dracula» (1897), men Beaumont viser at denne tradisjonen er mye eldre.

I lovens navn. I England startet det allerede i 1285 da kong Edward den første, på grunn av sterk økning i tyverier, brannstiftelser og mord, så seg nødt til å introdusere de såkalte «nattevandrervedtektene». Her sto det at alle byer skulle holde sine porter stengt fra solnedgang til soloppgang og sørge for patruljering om natten, samt at de som da ikke kunne gjøre rede for sine anliggender, skulle avleveres hos sheriffen.

I praksis rammet dette de fattige hardest, fordi det stort sett var de som ikke hadde råd til å bære fakler eller lys, som ble arrestert. Disse lovene var på denne måten skreddersydd for at allmennheten skulle kunne følge med på de eiendomsløses bevegelser, for hvilken skarve vekter ville våge å anholde en lord på vei til sin elskerinne?

Flere rotløse. I årene 1604–1914 vedtok parlamentet i London en rekke «Enclosure Acts», lover som gjorde at aristokratiet på landet kunne tilegne seg jord som tidligere var ansett som allemannseie.

Dette skjedde samtidig med fremveksten av den industrielle revolusjon, og

Hvilken skarve vekter ville våge å anholde en lord på vei til sin elskerinne?

samlet sett resulterte dette i en dramatisk økning av rotløse individer i byene. Mens fattigdom i føydaltiden i større grad hadde vært et felles anliggende, ble det i den gryende kapitalismen sett på som en trussel, og både lovgiverne og moralens voktere (i en tidsånd som gir en pussig gjenklang i dag) gjorde sitt for å kvitte seg med et problem som i realiteten var en del av systemet: Løsgjengeri ble forbudt for funksjonsfriske, og ledig-gang ble stemplet som djevelens verk.

Natten som skjærsild. I den protestantiske fantasien ble natten og alt som hørte den til – fra prostitusjon til hekseri – i økende grad forbundet med umoralske fristelser og åndelig mørke. Natten ble en form for skjærsild, noe William Shakespeare ikke var blind for da han skrev «Hamlet» (1601). Stykket åpner med at den tidligere kongen, Hamlets avdøde far, for tredje natten på rad viser seg i form av et spøkelse: «Jeg er din fars sjel, / dømt til en tid å gå igjen om natten.»

Natten kan til dels fungere som et fristed med avstand til dagliglivets plikter, men den er samtidig en form for straff. I «Macbeth» (1609) finner alle de viktigste scenene sted om natten eller i mørke kroker: alt det spøkelsesaktige, kriminelle, konspiratoriske og psykopato-

logiske hører hjemme her, for i natten kan alle grenser tøyes.

I likhet med flere andre europeiske byer ble London gradvis utstyrt med gatebelysning fra slutten av 1600-tallet. Før det hadde organisert lyssetting nattetid vært forbeholdt spektakulære opptrinn i regi av aristokratiet, noe som aksentuerte klasseforskjellene fordi det også fungerte som skremsel – men når lyset nå ble gjort permanent, var det et tegn på borgerskapets økende tilstedeværelse. Natten begynte så smått å bli en forlengelse av dagen i og med at både geskjeftigheten og trangen etter underholdning ekspanderte, i takt med byene selv.

Nattelivet var i sterk endring: London fikk sitt første moderne politikorps, og det var med ett blitt respektabelt å spasere rundt uten mål og mening. Det å bevege seg til fots kunne til og med bli sett på som mosjon.

Litteraturen blir respektablel. De som ikke følte seg vel i middelklasselivet – altså de deklasserte kunstnerne, prototyper på de senere bohemen – ble stadig flere, skjønt de hadde fremdeles lav status: For selv om det juridiske portforbudet var borte, fantes fremde-

Foto: ISTOCKPHOTO/GETTY IMAGES

I den protestantiske fantasien ble natten og alt som hørte den til – fra prostitusjon til hekseri – i økende grad forbundet med umoralske fristelser og åndelig mørke.

les det moralske. Men til slutt ble også litteraturen en industri og dermed en naturlig del av kapitalismen, og det å la seg assosiere med forfattere ble med ett respektabelt, ja, en egen form for kapital.

Størst av disse var Charles Dickens (1812–70), som nærmest var en besatt nattevandrer. Han led av søvnproblemer og krysset derfor mang en gang London til fots om natten, noe som ga ham muligheten til å samle materiale til sine bøker.

Fra 1800 til 1850 steg byens befolkning fra én til tre millioner, og det er estimert at 70 000 av dem ikke hadde noe sted å bo. Dickens kalte da også sine vandringer for «en amatørs øvelser i

hjemløshet». I 1860 skrev han et essay han kalte «Night Walks», der han med all tydelighet viser at det fremdeles var den truende tvetydigheten som preget nattens skyggespill: «Den ville månen og skyene var like rastløse som en dårlig samvittighet som ligger og kaster på seg i en uryddig seng, og det var som om den skyggen som lå og trykket på elven, var kastet av selve Londons storhet.»

Lyset vil aldri nå inn i alle kroker, og det er faktisk noen som foretrekker mørket.

Alle oversettelsene er artikkelforfatterens egne, unntatt av Hamlet, som er gjendiktet av Øyvind Berg.

Charles Dickens var nærmest en besatt nattevandrer.

* Fantasmagori.

» Optiske illusjoner brukt på teater, ofte bilder av spøkelsesaktige figurer dannet av levende personer ved hjelp av lanterner, speil, hulspeil og lignende. » Bildene ble ofte vist frem blanded med virkelige mennesker som opptrer på en scene. Prosjektoren var mobil, slik at bildet kunne flyttes og endres på skjermen. » Fantasmagori ble oppfunnet i Frankrike sent på 1700-tallet og ble populært i det meste av Europa (særlig England) på 1800-tallet.

Kilde: Wikipedia